

Ad* P. Zajac: Slováci a Maďari ako politický problém (DF 35/2001)

Ladislav Kováč

Článok som si prečítal s rozpakmi a ľútosťou. V dejinách slovenskej spisby mal by zaujať trvalé význačné miesto. Ako ukážka, aký iracionálny charakter môže dostať text, ak je písaný pod tlakom nezvládnutého afektu. Vyjadrujem sa (I) k článku samotnému a (II) k téme, ktorej je venovaný.

(I) Pri mene autora článku P. Zajaca je uvedené, že je vedcom. Prvým znakom vedy je vernosť faktom. Chcem podľa overiteľných faktov opraviť niektoré údaje, prípadne požiadať autora, pokiaľ na nich trvá, aby ich doložil. (1) Ako minister školstva v prvej postkomunistickej vláde rokoval som mimo iné aj so „slovenskými učiteľkami z južného Slovenska“. Nie mi je známo, že by sa niektoré z nich boli pri vecných rokovaníach „postavili proti vyučovaniu maďarčiny na školách“. (2) „Výhrady“ Kňazka a Budaja voči dohode VPN s MNI, uzavretej pred voľbami v roku 1990, majú jednoduché vysvetlenie, iné, než im dáva Zajac: obaja vedúci predstavitelia VPN neboli o znení dohody informovaní. Pritom dohoda bola dojednaná niektorými členmi vedenia VPN (včítane P. Zajaca) menom VPN. (3) Za požiadavkou zriadenia maďarskej univerzity nestálo iba Spolužitie, ale aj MNI. (4) Zajacovo tvrdenie, že v „januári 1990 vyslovil vtedajší minister školstva Ladislav Kováč nezdôvodniteľnú hypotézu, že záujmom MNI je oddeliť časť južného Slovenska kvôli zásobám pitnej vody na Žitnom ostrove“ je nechutným výmyslom. Našťastie, všetky moje názory z tých čias, i na slovensko-maďarské problémy a na MNI, sú uložené v mojej publicistike i v uverejnených rozhovoroch s novinármi. Najmä však sa prejavili v mojej konkrétnej činnosti. Ako človek neskúsený v politike som vo funkcii ministra iste robil chyby. Za ne si zaslúžim vecnú kritiku. Je mi však smutno zo Zajacovej osobnej zaujatosti, v dôsledku ktorej sa už aj v minulosti dokázal znížiť k takémuto nedôstojnému znevažovaniu práce, ktorú som v ministerskej funkcii urobil. Nemal som nijaký podiel na tom, že sa po rozsypaní komunizmu nestal ministrom školstva Zajac. V tú dobu totiž Zajac do aktívnej politiky odmietal vstúpiť.

Druhým predpokladom vedy je konkrétnosť. Nemalo by sa stávať publicistovi, a už naisto nie vedcovi, aby používal formulácie, akými článok oplýva: „Slováci ostali zaskočení maďarskými požiadavkami...“; „vzťah Slovákov a Maďarov, založený v novembri 1989 na dôvere...“; „všetky tieto otázky dokážu vzbúriť myseľ Slovákov ...“; „Maďari dnes už vedia... že sa nemôžu oprieť o solidaritu slovenskej intelektuálnej elity...“ atď. Zajacov spôsob vyjadrovania pripomína odvolávanie sa na „milióny pracujúcich“, aké často používal blahej pamäti súdruh Husák, zrejme suverénny znalec toho, čo si tieto milióny mysleli a čo chceli. Tento článok je výstrahou: nikdy nehovorme (a nepíšme) menom Slovákov, Maďarov, pracujúceho ľudu, intelektuálov, hovorme každý za seba alebo za svoju identifikačnú skupinu. „Spolahlivý spúšťač maďarskej karty“, čo dokáže „pošteklieť podbruško pudov“ Slovákov, to sú metafory, čo by sa zniesli ešte tak v pokleslých veršovačkách, ale nie v štúdiu literárneho vedca. Nepochopil som autorovo hľadanie súvislostí medzi otázkou koexistencie Slovákov a Maďarov na Slovensku a „novými mocenskými, civilizačnými a kultúrnymi konfiguráciami“ sveta, „informačnou explóziou“, ba dokonca „biotechnológiami“. I v tomto sa mi zdá byť Zajacov text pamätihodne poučný: je ukážkou, ako možno pseudofilozofovaním konkrétnu otázku nie zodpovedať, ale zamotať.

(II) Zajac je nielen vedeckým pracovníkom. S oneskorením sa pred pár rokmi rozhodol stať sa aj politikom. Sklamanie z osobnej skúsenosti v politike je, zdá sa mi, príčinou stavu extrémneho afektu, ktorý v súčasnosti určuje Zajacovo konanie a písanie. Lenže politika nie sú (parafrázujem Ščipačova) „toulky v parku a nežné vzdychy na mesiac“. V politike, zápase o politickú moc a o jej udržanie, sa stretávajú záujmy rôznych jedincov a skupín, často protikladné, a umenie (a veda) politiky je umením (a vedou) dohôd a kompromisov. Aj keď som sa tiež dostal do politiky od vedy, na rozdiel od Zajaca však hneď po novembri 1989 a rovno od laboratórneho stola, trvalo mi iba pár dní, aby som túto povahu politiky pochopil a podľa toho konal. Aj v politike slovensko-maďarských vzťahov. Neboli idylické, ako ich Zajac líči. Patril som k tým, čo požiadavku založenia maďarskej univerzity v Komárne považovali vtedy za politicky i kultúrne neuvážené. Naopak, prebojovával som vytvorenie samostatnej maďarskej fakulty na vysokej škole pedagogickej v Nitre. Prvý postoj bol jednou z príčin, prečo predstavitelia MNI po dobu môjho pôsobenia vo funkcii ministra koncepciu ponovembrovej školskej politiky bojkotovali. Za druhý postoj som si zas vyslúžil nepriazeň Hejslovákov. Vtedajší neskúsení maďarskí politici-nadšenci medzitým vyrástli do podoby realistických politických profesionálov. Mal som k nim úctu vtedy, keď sme sa sporili a nepohodli (imponovala mi ich inteligencia) a mám ju aj teraz. Zato politická profesionalita slovenskej časti našej politickej scény sa, žiaľ, stále iba rodí. Toho dokladom je aj fakt, že

doteraz ani jediná zo slovenských politických strán nemá maďarský program. Aj skúsenosť z leta 2001 ukázala, že slovenské politické strany iba habkavo a zmätene reagujú na politiku SMK, uváženu, cieľavedomú a poväčšine primeranú reáliám Slovenska a Európy. Pre mňa platila vtedy, keď som bol ministrom, a platí dodnes, základná axióma slovensko-maďarských vzťahov (ktorú Zajac, ale aj iní dobroprajní slovenskí zástancovia maďarskej autonómie, ignorujú): Južné Slovensko nie je etnicky homogénne (keby bolo, dalo by sa uvažovať a jednať o autonómii, ba aj o odtrhnutí). Vývoj po rozpade Uhorska viedol k tomu, že sa južné Slovensko stalo národne zmiešaným územím, na ktorom musia vedľa seba existovať dva národy (nie nejaký „štátotvorný národ“ plus nejaká „národnostná menšina“), a mali by existovať tak, aby boli rovné v právach i povinnostiach. Je výhodou Maďarov na Slovensku, že svoju kultúru môžu považovať za súčasť dvoch kultúr, na jednej strane maďarskej, spoločnej pre všetkých Maďarov, hoci žijú v rôznych štátoch, a na druhej strane slovenskej. Myslím si, že ak sa naši Maďari budú cítiť rovnoprávnymi občanmi Slovenskej republiky, ich intelektuáli („sebauvedomenie“ spoločenstva) nebudú príslušnosť slovenských Maďarov k slovenskému politickému národu chápať a artikulovať ako nespravodlivosť dejín, či nebudajú aj ako neznesiteľné poníženie. Budú v nej vidieť príležitosť účinne prispievať k stredoeurópskej kultúrnej, a raz možno aj politickej, integrácii.

Ladislav Kováč, biológ